

УДК 378:355.(147):(477):37-(057:88)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Павлюк Т.Г., ад'юнкт кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету іноземних мов і гуманітарних дисциплін
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Стаття присвячена проблемі формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників. Визначено зміст поняття «професійна готовність до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників». На основі аналізу змісту поняття «професійна готовність до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників» та специфіки їх професійної діяльності, автор виокремив педагогічні умови щодо її формування, а саме: розвиток у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання; відбір та структурування змісту навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом у ДПСУ; активізація мотиваційно-ціннісного та рефлексивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом; підготовка науково-педагогічних працівників до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок роботи з персоналом.

Ключові слова: професійна готовність, робота з персоналом, майбутні офіцери-прикордонники, педагогічні умови, педагогічні умови формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників.

Стаття посвячена проблеме формирования профессиональной готовности к работе с персоналом будущих офицеров-пограничников. Определено содержание понятия «профессиональная готовность к работе с персоналом будущих офицеров-пограничников». На основе анализа содержания понятия «профессиональная готовность к работе с персоналом будущих офицеров-пограничников» и специфики их профессиональной деятельности, автор выделил педагогические условия для ее формирования, а именно: развитие у будущих офицеров-пограничников умений и навыков работы с персоналом на основе контекстного обучения; отбор и структурирование содержания учебных дисциплин в соответствии с задачами и особенностями работы с персоналом в ДПСУ; активизация мотивационно-ценностного и рефлексивного отношения будущих офицеров-пограничников к работе с персоналом; подготовка научно-педагогических работников к обучению будущих офицеров по формированию умений и навыков работы с персоналом.

Ключевые слова: профессиональная готовность, работа с персоналом, будущие офицеры-пограничники, педагогические условия, педагогические условия формирования профессиональной готовности к работе с персоналом будущих офицеров-пограничников.

Pavliuk T.H. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF PROFESSIONAL READINESS TO WORK WITH PERSONNEL OF FUTURE OFFICERS-BORDERS

The article is devoted to the problem of formation of professional readiness for work with personnel of future officers-border guards. The content of concepts "professional readiness to work with personnel of future officers-border guards" is determined. On the basis of the analysis of the content of the concept of "professional readiness to work with the personnel of future officers-border guards" and the specifics of their professional activities, the author highlighted pedagogical conditions for its formation, namely: the development of skills and abilities of work with personnel on the basis of context-based learning in future officers-border guards; Selection and structuring of the contents of educational disciplines in accordance with the tasks and specifics of work with personnel in the SBGS; activating the motivational-value and reflexive attitude of future border guards officers to work with personnel; preparation of scientific and pedagogical workers for the training of future officers in the formation of skills and work skills of personnel.

Key words: professional readiness, work with personnel, future officers-border guards, pedagogical conditions, pedagogical conditions for formation of professional readiness for work with personnel of future officers-border guards.

Постановка проблеми. Забезпечення суверенітету України та її територіальної цілісності, активна протидія проявам зовнішньої агресії на українських кордонах посилюють актуальність проблеми реформування національної освітньої та виховної системи військовослужбовців,

впровадження комплексу заходів щодо роботи з персоналом. Робота з персоналом є тією діяльністю, яку здійснюють усі органи управління та посадові особи всіх рівнів у прикордонному відомстві України. Зазначена робота передбачає проведення правових, організаційних, педагогічних,

психологічних, інформаційних, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, що дають змогу забезпечити відповідний рівень морально-психологічної готовності персоналу Державної прикордонної служби України (надалі – ДПСУ) щодо виконання оперативно-службових завдань за будь-яких умов та обстановки.

Успішна реалізація роботи з персоналом залежить від низки факторів, зокрема: удосконалення змісту виховної роботи зі сторони командирів, начальників, військових педагогів і службовців усіх рівнів, а також суттєвого підвищення рівня дисциплінованості й освіченості особистості. У зв'язку із цим перед педагогічною наукою, командирами та їх заступниками по роботі з персоналом постають проблеми, вирішення яких потребує значного підвищення ефективності виконання функціональних обов'язків.

Варто наголосити на тому, що про актуальність підвищення якості роботи з персоналом свідчать результати аналізу практики діяльності підрозділів ДПСУ. Зокрема, в органах і підрозділах несуть службу офіцери, котрі не мають достатнього рівня військово-педагогічної підготовки, мають серйозні прорахунки у навчанні та вихованні особового складу. Крім того, результати аналізу науково-педагогічних джерел свідчать про те, що досвід роботи з персоналом в органах і підрозділах ДПСУ вивчено й узагальнено недостатньо, а передовий досвід кращих підрозділів використовується неефективно, низьким є рівень інформаційного забезпечення цієї роботи.

Метою статті є виділення та обґрунтування змісту педагогічних умов щодо формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і розвитку професійної готовності привертала увагу вітчизняних і зарубіжних учених.

Зокрема, у наукових працях В. Андрущенка, І. Беха, О. Дубасенюка, І. Зязюна, С. Карпенчука, М. Лещенка висвітлено положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців до виховної роботи. Аналіз праць Ю. Бабанського, В. Беспалька, Т. Габая, П. Гальперіна, Б. Гершунського, Б. Кедрова, Н. Кузьміної, Н. Селезньової, Н. Тализіної свідчить про вивчення проблеми формування готовності у професійній підготовці майбутніх фахівців. Сучасні українські дослідження представлені працями таких науковців, як І. Галушак (формування готовності до професійної діяльності майбутніх економістів), О. Гусак (формування психофізичної готовності військовослуж-

бовців), Ю. Корнійчук (формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями) тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ретельний аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчив існування різноманітних тлумачень поняття «готовності до виконання діяльності», як то: наявності здібностей; синтез якостей особистості, які визначають її придатність до діяльності; знання про професію та практичні вміння і навички; якість особистості.

Вивчення наукових джерел [4; 8; 10] дало можливість розкрити сутність поняття «професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом» – як властивість чи ознаку окремої особистості, а також концентрований показник діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників, міру їх професійних здібностей.

Професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом – це сукупність професійних знань, умінь, навичок, здібностей, особистісного потенціалу щодо реалізації системи організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у військовослужбовців-прикордонників професійно необхідних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високий рівень оперативно-службової діяльності, згуртованість військових колективів.

Усвідомлення актуальності та необхідності пошуку шляхів вирішення проблеми формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників спонукає до виокремлення та обґрунтування відповідних педагогічних умов.

У процесі визначення та обґрунтування педагогічних умов формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників нами враховано специфіку і характер майбутньої професійної діяльності охоронців кордону, її структуру та зміст, а також наявну практику вирішення цієї проблеми у сучасних науково-педагогічних дослідженнях [9].

З метою обґрунтування педагогічних умов формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників необхідно звернутись до змісту понять «умова» та «педагогічна умова». Наприклад, великий тлумачний словник у визначенні поняття «умова» використовує такі суттєві ознаки: по-перше, це обставина, що дає змогу здійснювати,

створювати що-небудь; по-друге, це обставини об'єктивної реальності, завдяки яким відбувається або здійснюється що-небудь; по-третє, це є правила, що стосуються тієї чи іншої сфери життя та забезпечують нормальне функціонування чого-небудь [1, с. 1506]. Таким чином, поняття «умова» є досить універсальним за своїм змістом, оскільки використовується дослідниками у контексті категорій та явищ, що потребують вивчення.

Відповідно до педагогічних умов, то теоретичний аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що вони виступають як реалізація об'єктами навчання тих обставин, які є взаємопов'язаними та взаємозгодженими між собою та спрямованими на розв'язання пріоритетної педагогічної мети [6; 9; 11; 12].

У проблемі формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників під педагогічними умовами слід розуміти ті умови, які свідомо реалізуються в освітньому процесі та забезпечують одержання ефективного запланованого результату.

Узагальнений аналіз наукових педагогічних праць із проблеми формування готовності фахівців різних галузей та реалізації роботи з персоналом дозволяють нам стверджувати, що основними педагогічними умовами формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників є:

- розвиток у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання;
- відбір та структурування змісту навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом у ДПСУ;
- активізація мотиваційно-ціннісного та рефлексивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом;
- підготовка науково-педагогічних працівників до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок роботи з персоналом.

Щодо першої педагогічної умови (*розвиток у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання*), то з-поміж інноваційних технологій, що сприяють розвитку умінь та навичок роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників, досить продуктивним є контекстне навчання. Проблема впровадження контекстного підходу була в центрі уваги наукових праць таких дослідників, як А. Вербицький [2], І. Демченко [3], В. Желанова [5], В. Левківський [7], С. Скворцова [14] та ін. Однак,

на наш погляд, недостатньо досліджені окремі теоретичні та практичні питання впровадження контекстного навчання у процес формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виконання педагогічної умови щодо розвитку у майбутніх офіцерів-прикордонників умінь і навичок роботи з персоналом на основі контекстного навчання можливе на основі такого виду діяльності як квазіпрофесійна діяльність. Тобто науково-педагогічні працівники в аудиторних умовах здійснюють моделювання обставин, змісту та динаміки реальної професійної ситуації у роботі з персоналом прикордонного відомства. Моделювання квазіпрофесійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників можливе завдяки проведенню ділових та рольових ігор, використанню кейс-технології, моделювання реальних проблемних ситуацій, застосуванню контекстуалізованих діалогів, проведенню інформаційних та інтерактивних лекцій, диспутів та дебатів тощо.

Змістом другої педагогічної умови є *відбір та структурування змісту навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом у ДПСУ*.

Своєрідність сучасного періоду розвитку українського суспільства впливає на переосмислення підходів до реалізації роботи з персоналом в органах охорони державного кордону. Застарілі інтерпретації змісту відповідних дисциплін, не сприяють формуванню професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників. У зв'язку із цим процесу структурування навчального матеріалу відводиться одне з головних місць.

У проблемі відбору та структурування навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом у Державній прикордонній службі України (надалі – ДПСУ) можна виділити декілька важливих аспектів, зокрема: складність створення логічної несуперечливої інформаційної системи за окремими дисциплінами; недовговічність існування згаданої системи, що пояснюється появою нових наукових знань, їх безперервним розвитком, що спричиняє трансформацію побудованої системи; необхідність подолання відповідної соціальної статичності освіти.

Результати наукових досліджень щодо підходів стосовно структурування змісту освіти свідчать, що вчені по-різному тлумачать сутність процедури структурування [15]. Питання структурування змісту навчальних дисциплін досліджували також такі сучасні вітчизняні науковці як П. Сікорський [13], А. Сохор [15] та багато інших.

Врахування наявних тенденцій щодо відбору та структурування змісту навчальних дисциплін сприяло виділенню таких підходів: емпіричного (враховує особистий досвід спілкування та варіативність) та теоретичного (новий навчальний матеріал для суб'єктів учіння).

З метою формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників, необхідно зібрати розрізнені та хаотичні знання, пов'язані з зазначеною роботою, тобто здійснювати удосконалення змісту відповідних навчальних дисциплін («Кадровий менеджмент», «Корпоративна культура», «Педагогіка», «Соціологія», «Морально-психологічне забезпечення професійної діяльності» тощо) шляхом уточнення їх нормативної частини, розширення національно-регіонального компоненту, використання резервів додаткової та факультативної частини змісту цих навчальних дисциплін.

У запропонованому дослідженні структурування змісту навчальних дисциплін досягається внаслідок адекватного відображення цілей освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників. Під адекватністю слід розуміти включення у зміст навчальних дисциплін знань, умінь і навичок, що забезпечують соціально-професійну адаптацію випускника-прикордонника, а також формування його професійної готовності до роботи з персоналом.

Відбір та структурування навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом у прикордонному відомстві передбачає виділення у кожній темі ключових інформаційних елементів.

Таким чином, відбір та структурування змісту навчальних дисциплін відповідно до завдань та особливостей роботи з персоналом необхідно проводити на основі виокремлення дидактичних одиниць, розташування цих одиниць за рангами та функціональним змістом (ідеї, поняття, закони, принципи тощо).

Третьою педагогічною умовою є *активізація мотиваційно-ціннісного та рефлексивного ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом.*

Мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з персоналом передбачає активізацію потреб, інтересів й мотивів професійної діяльності; загальнолюдських та професійно-особистісних цінностей; ціннісне ставлення до нововведень у роботі з персоналом, до конструювання відповідного процесу; а також мотиваційну готовність майбутнього офіцера-прикордонника до

здійснення власної професійної діяльності, зокрема роботи з персоналом. Свідченням активізації мотиваційно-ціннісного ставлення до роботи з персоналом є наявність стійких мотивів і професійно-ціннісних орієнтацій, які забезпечують цілеспрямоване оволодіння зазначеною діяльністю.

Рефлексивне ставлення курсантів-прикордонників виступає як здатність до рефлексії професійної діяльності, до здійснення самоконтролю та професійної самооцінки, сформованість вмінь у майбутніх офіцерів-прикордонників щодо прогнозування; наявність рефлексивної позиції щодо усвідомлення себе відповідним офіцером.

Змістом четвертої педагогічної умови є *підготовка науково-педагогічних працівників до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок роботи з персоналом.*

Враховуючи особливості професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників та вимоги до роботи з персоналом у прикордонному відомстві, пропонуємо акцентувати увагу на підготовці представників науково-педагогічного складу до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок роботи з персоналом.

Фахівці у галузі філософії, естетики, культурології, психології та педагогіки займаються вивченням проблеми підвищення рівня педагогічної майстерності, яка є виявом оптимального рівня педагогічної діяльності. Варто зауважити, що професіоналізм лежить в основі педагогічної майстерності.

Таким чином, з урахуванням наукових доробок, присвячених проблемі підвищення рівня професіоналізму та професійної майстерності, нами виділено такі вимоги щодо підготовки науково-педагогічних працівників навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок роботи з персоналом: сформованість професійної компетентності, наявність системи професійних та духовних цінностей; високий рівень вмінь щодо використання професійних засобів та технологій (інноваційних технологій, методик, прийомів, методів); високий рівень володіння психолого-педагогічними та фаховими знаннями; розвиненість професійного мислення; здійснення постійного наукового пошуку; систематичне поповнення фахових знань тощо.

Реалізація педагогічної умови щодо підготовки науково-педагогічних працівників до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування умінь і навичок

роботи з персоналом можлива завдяки самоусвідомленню викладачами значущості педагогічної самоосвіти та самовиховання; увага професійному самовдосконаленню; створення програми професійного самовдосконалення та планування заходів її реалізації; практична діяльність щодо вирішення поставлених завдань самовдосконалення; самоконтроль та самокорекція.

Таким чином, поданий вище зміст педагогічних умов спрямований на формування високого рівня професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників.

Висновки. Таким чином, процес формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників буде протікати успішно, якщо реалізувати відповідні педагогічні умови.

У контексті розв'язання проблеми формування професійної готовності до роботи з персоналом майбутніх офіцерів-прикордонників, актуальними є питання відповідної методики та технології формування зазначеної готовності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
2. Вербицький А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. М.: ИЦ ПКПС. 2004. 84 с.
3. Демченко І.І. Алгоритм квазіпрофесійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 45. С. 40–49.
4. Дьяченко М.И., Кандибович Л.А. Психологическая проблема готовности к деятельности. Минск: БГУ, 1976.
5. Желанова В.В. Динаміка середовищеутворення у технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. Педагогічний процес: теорія і

практика: Збірник наукових праць. Київ: ЕДЕЛЬВЕЙС, 2014. Вип. 4. С. 27–32.

6. Кузьмина Н.В. Системный подход в педагогическом исследовании: Методология педагогических исследований. М.: НИИ ОП, 1980. 105 с.

7. Левківський М.В. Нові навчальні технології. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 1999. № 3. С. 14–18.

8. Линенко А.Ф. Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. Педагогіка і психологія. № 1, 1995, С. 125–132.

9. Михайліченко І.В. Педагогічні умови формування професійної культури працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Кіровоград, 2004. 20 с.

10. Пелех Ю.В. Дослідження впливу аксіологічної константи на розвиток особистості майбутнього педагога у працях зарубіжних учених. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2011. № 3. С. 153–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_3_34

11. Пожидаєв А.О. Формування організаторських здібностей курсантів у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2010. 21 с.

12. Радванський А.І. Педагогічні умови формування лінгвосціолокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірники наукових праць НТУ «ХПИ». 2010. № 27. С. 201–207.

13. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: навч. посіб. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 127 с.

14. Сковцова С.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2010. Випуск 35. С. 66–71.

15. Сохор А.М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа / под ред. М.А. Данилова. М.: Педагогика, 1974. 192 с.